

Національний університет біоресурсів і природокористування України

**Економічний факультет
Кафедра фінансів**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету

д.е.н., професор А.Д. Діброва
“ _____ ” _____ 2019 р.

Протокол №10 від 20 червня 2019р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО
на засіданні кафедри фінансів
Протокол №11 від 10 червня 2019 року
Завідувач кафедри

д.е.н., професор Н.М. Давиденко

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІНАНСИ»**

**ОС «Бакалавр»
Галузь знань 07 «Управління і адміністрування»
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»**

Розробники: к.е.н., доцент Мрачковська Н.К., к.е.н., доцент Данилевська –
Жугунісова О.Є.

Київ – 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни ФІНАНСИ

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітній ступінь		
Галузь знань	<u>07 «Управління та адміністрування»</u> <small>(шифр і назва)</small>	
Спеціальність	<u>071 «Облік і оподаткування»</u> <small>(шифр і назва)</small>	
Освітній ступінь	<u>Бакалавр</u> <small>(бакалавр, спеціаліст, магістр)</small>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	3	
Курсовий проект (робота) <small>(якщо є в робочому навчальному плані)</small>	_____ <small>(назва)</small>	
Форма контролю	Іспит	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	2	
Семестр	4	
Лекційні заняття	30 год.	.
Практичні, семінарські заняття	30 год.	
Лабораторні заняття		.
Самостійна робота	60 год.	.
Індивідуальні завдання		.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента –	4 год. 4 год.	год. год.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Фінанси» є формування базових знань з теорії фінансів, засвоєння закономірностей їх функціонування на макро- і мікрорівнях як теоретичної основи фінансової політики і розвитку фінансової системи. Освітня мета вивчення дисципліни передбачає набуття знань з усіх напрямків функціонування фінансового механізму, а саме: сформулювати у студентів понятійний апарат категорії фінансів для використання в практичній діяльності; надати відомості про фінанси, фінансову систему держави та її роль у функціонуванні народного господарства; навчити застосовувати набуті знання у практичній діяльності, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати поставлені завдання. Практичним аспектом вивчення дисципліни є ознайомлення з методологією та методикою дослідження функціонування розподільних та перерозподільних відносин, набуття навичок з розрахунку узагальнених фінансових показників для макроекономічних об'єктів, зокрема держави, регіону, галузі тощо.

Основні завдання дисципліни «Фінанси»: вивчення сутності, функцій та ролі фінансів у ринковій економіці; закономірностей їх еволюційного розвитку; теоретичних основ державних, корпоративних і міжнародних фінансів; засад функціонування фінансової системи держави. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: сутність, функції і складові фінансів, історію розвитку фінансової науки, будову та основні ланки фінансової системи, принципи і завдання фінансової політики, основні ланки державних фінансів, організацію фінансів підприємницьких структур, складові фінансового механізму, оподаткування і страхування як специфічні підсистеми фінансів, призначення та структуру фінансового ринку, теоретичні основи фінансового менеджменту і економічну природу міжнародних фінансів;

уміти: вирізняти роль фінансів в системі відтворення; аналізувати сучасну фінансову політику держави та виявляти її вплив на економіку; моделювати нормальну та кризову фінансові ситуації; будувати моделі фінансових відносин, модель управління фінансовою системою, схему грошових потоків підприємства; володіти фінансовими показниками; визначати джерела фінансових ресурсів підприємств і держави, розкрити взаємозв'язок фінансів держави, підприємств і населення; виявити фактори формування фінансового результату підприємства; моделювати грошові потоки сфери державних фінансів, в страхуванні; аналізувати державний бюджет; класифікувати податки і галузі страхування; будувати структурно-логічні схеми основних податків; будувати грошові потоки у сфері міжнародних фінансів та фінансового ринку.

2. Програма та структура навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ I.

ТЕМА 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії

Фінанси як наукова дисципліна. Економічні передумови виникнення та розвитку фінансів. Суть фінансів та їх необхідність в умовах товарно-грошового господарства. Специфічні ознаки фінансів. Фінанси як економічна, вартісна, розподільча, історична категорія.

Функції фінансів та механізм їх дії. Розподільча функція, її зміст. Контрольна функція. Призначення та роль фінансів.

Взаємозв'язок фінансів з економічними категоріями – фінансами підприємств, державними фінансами, кредитом, страхуванням.

Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин. Склад, джерела формування та напрями використання фінансових ресурсів. Фінансові резерви: суть, призначення, методи формування. Фінансові категорії.

ТЕМА 2. Генезис і еволюція фінансів

Основні напрями та етапи розвитку фінансової науки. Зародження та розвиток фінансової науки. Досягнення наукових шкіл Англії, Німеччини, Франції у розвитку науки про фінанси (від кейнсіанства до соціально орієнтованої ринкової економіки). Поняття, предмет і методи фінансової науки. Структура фінансової науки. Розвиток фінансової науки в Росії та в Україні. Сучасна світова наукова фінансова думка.

ТЕМА 3. Фінансове право та фінансова політика

Структура фінансової системи. Сфери та ланки фінансових відносин. Фінансові органи та інститути. Організаційні і правові основи фінансової системи. Органи управління фінансовою системою та їх функції. Організація і методи фінансового контролю.

Правове регулювання фінансової діяльності держави.

Фінансова політика як важлива сфера діяльності держави. Суть, суб'єкти, призначення фінансової політики. Фактори, які визначають фінансову політику. Типи, види фінансової політики. Фінансова стратегія і фінансова тактика.

Поняття фінансової безпеки та показники її визначення. Фінансова криза та її вплив на фінансову безпеку держави. Шляхи її подолання.

Суть та роль механізму реалізації фінансової політики. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою. Склад і структура фінансового механізму.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ II.

ТЕМА 4. Податки. Податкова система

Історія зародження та розвитку податків. Суть і функції податків. Економічна природа податків. Податкова система: поняття, основи побудови. Елементи податку. Податкові теорії. Основні етапи становлення податкової системи. Принципи оподаткування. Податкові ставки. Класифікація податків, їх ознаки. Прямі податки. Непрямі податки. Податкова політика: суть, основні критерії. Гармонізація податків. Ухилення та уникнення від сплати податків. Оподаткування фізичних осіб. Спрощена система оподаткування.

ТЕМА 5. Бюджет. Бюджетна система

Бюджет як економічна категорія. Роль державного бюджету у фінансовому забезпеченні економічного й соціального розвитку України. Поняття бюджетного устрою й бюджетної системи. Структура бюджетної системи. Принципи побудови бюджетної системи. Бюджетна класифікація. Поняття бюджетного процесу і його етапи.

Економічна суть доходів і видатків бюджету. Класифікація доходів та видатків державного бюджету України. Бюджетний дефіцит: поняття, причини виникнення, види. Проблеми скорочення й можливі джерела та методи покриття бюджетного дефіциту.

Економічна суть державного кредиту та його види. Державний борг. Обслуговування державного боргу. Джерела погашення державного боргу. Управління державним боргом, його роль та методи. Суть та призначення державних цільових фондів. Класифікація державних цільових фондів.

ТЕМА 6. Страхування і страховий ринок

Економічна природа та призначення страхування. Класифікація ризиків та їх страхування. Основні елементи страхових відносин. Суб'єкти та об'єкта, формуй та види страхування. Принципи та функції. Системи страхування та франшизи. Види та галузі страхування. Формування страхових фондів. Страховий ринок та його характеристика. Фінансові посередники на страховому ринку. Ринок перестрахування. Доходи, витрати та прибуток страховика. Фінансові резерви держави.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III.

ТЕМА 7. Фінансовий ринок

Призначення і структура. Характеристика фінансового ринку. Валютний ринок і валютні операції. Ринок кредитних ресурсів. Ринок цінних паперів. Види діяльності на ринку цінних паперів. Цінні папери та їх класифікація. Фінансові інструменти фондового ринку: ощадні сертифікати, векселі приватизаційні папери, інвестиційні сертифікати, варанти, опціони, ф'ючерси, депозитні свідоцтва. Ринок фінансових послуг в Україні та його характеристика.

ТЕМА 8. Фінанси підприємницьких структур

Основні принципи організації фінансів підприємств. Фінансові взаємовідносини підприємства: внутрішні та зовнішні. Фінансові ресурси підприємства та їх класифікація. Фонди фінансових ресурсів підприємства. Фінансове забезпечення відтворення основних фондів. Формування і використання оборотних коштів. Доходи і видатки фінансового плану підприємства. Поняття фінансової діяльності підприємства та її види.

ТЕМА 9. Міжнародні фінанси

Суть та функції міжнародних фінансів. Фінанси міжнародних організацій. Міжнародні фінансові інституції.

Сфери міжнародних фінансових відносин. Поняття та види валютних систем. Світовий (міжнародний) фінансовий ринок: суть, структура. Вивіз капіталу та іноземні інвестиції. Міжнародні розрахунки. Баланси міжнародних розрахунків.

ТЕМА 10. Фінансовий менеджмент

Сутність, функції та політика фінансового менеджменту. Управління безбитковістю діяльності підприємства в умовах впливу фінансових ризиків. Планування та прогнозування. Управління активами підприємства та їх структура. Фінансова санація. Безбиткова діяльність.

Структура навчальної дисципліни ФІНАНСИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1.													
«Теоретичні засади фінансової науки та макрофінанси»													
Тема 1. Предмет фінансової науки. Фінансові категорії.	10	2	2			6							
Тема 2. Генезис і еволюція фінансів.	10	2	2			6							
Тема 3. Фінансове право та фінансова політика.	20	4	4			12							
Разом за змістовим модулем 1	40	8	8			24							
Змістовий модуль 2.													
«Податки та податкова система, Бюджет і бюджетна система, Страхування і страховий ринок»													
Тема 4. Податки. Податкова система.	10	3	3			4							
Тема 5. Бюджет. Бюджетна система.	20	5	5			10							
Тема 6. Страхування. Страховий ринок	8	2	2			4							
Разом за змістовим модулем 2	38	10	10			18							
Змістовий модуль 3.													
«Фінансовий ринок, фінанси підприємницьких структур, міжнародні фінанси, фінансовий менеджмент»													
Тема 7. Фінансовий ринок .	12	4	4			4							
Тема 8. Фінанси підприємницьких структур.	10	2	2			6							
Тема 9. Міжнародні фінанси	10	4	4			2							
Тема 10. Фінансовий менеджмент	10	2	2			6							
Разом за змістовим модулем 3	42	12	12			18							
Курсовий проект (робота) з _____		-	-	-									
(якщо є в робочому навчальному плані)													
Усього годин	120	30	30			60							

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет фінансової науки. Фінансові категорії.	2
2	Генезис і еволюція фінансів	2
3	Фінансове право та фінансова політика.	4
4	Податки. Податкова система.	3
5	Бюджет. Бюджетна система.	5
6	Страховання і страховий ринок.	2
7	Фінансовий ринок.	4
8	Фінанси підприємницьких структур.	2
9	Міжнародні фінанси.	4
10	Фінансовий менеджмент.	2

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1		
2		
...		

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами

Тематика рефератів та доповідей

1. Фінанси Німеччини
2. Фінанси Франції.
3. Фінанси Італії.
4. Фінанси Бельгії.
5. Фінанси Нідерландів.
6. Фінанси Люксембургу.
7. Фінанси Великої Британії.
8. Фінанси Ірландії.
9. Фінанси Данії.
10. Фінанси Австрії.
11. Фінанси Швеції.
12. Фінанси Фінляндії.
13. Фінанси Іспанії.
14. Фінанси Греції.
15. Фінанси Португалії.
16. Фінанси Кіпру.
17. Фінанси Мальти.

18. Фінанси Норвегії.
19. Фінанси Польщі.
20. Фінанси Угорщини.
21. Фінанси Чехії.
22. Фінанси Словаччини.
23. Фінанси Латвії.
24. Фінанси Литви.
25. Фінанси Естонії.
26. Фінанси Словенії.
27. Фінанси Румунії.
28. Фінанси Болгарії.
29. Фінанси Японії.
30. Фінанси Китаю.

Питання для дискусій

1. Визначення сутності фінансів авторами різних навчальних посібників, підручників і монографій .
2. Функції фінансів. Точки зору з цього питання вчених у галузі фінансів. Аналіз різних тверджень щодо функцій фінансів і позицій функціонування фінансових відносин в умовах ринкової економіки. Чи має право на існування регулювальна функція фінансів в умовах ринкових відносин?
3. Фінансова стабілізація. Ознаки фінансової стабілізації на макро- і мікрорівнях економіки. Чи закономірне твердження окремих фінансистів про те, що фінансова стабілізація в Україні можлива у 2015-2018 рр.?
4. Фінансові відносини приватизації державної власності у промисловості, сільському господарстві, комунальної власності. Проблеми купівлі-продажу землі в системі земельних відносин. Можливий стан державних фінансів України за різних варіантів вирішення цієї проблеми.
5. Фінансова політика України. Проблемні аспекти організації фінансових відносин в країнах розвинутих ринкових економік . Негативні явища у фінансовій політиці України, причини їх виникнення і можливі варіанти дій щодо їх недопущення в умовах ринкової економіки.
6. Наукові основи побудови податкової системи держави. Чи враховані податкові концепції видатних економістів світу у процесі побудови податкової системи України на сучасному етапі? Податкова концепція А. Лаффера та її відображення у податковій системі України.
7. Бюджетний устрій і бюджетна система України за часів глобальних фінансових криз і загроз. Оцінка можливих підходів до вирішення питання ролі й значення бюджетних відносин у зміцненні економічної самостійності адміністративно-територіальних формувань.
8. Бюджетний процес. Шляхи вирішення економічно обґрунтованих основ організації бюджетного процесу та реалізації загальних науково обґрунтованих принципів складання, розгляду проектів бюджетів та їх затвердження та виконання.
9. Державний кредит. Проблеми внутрішнього і зовнішнього боргу. Проблема незаконно вивезених з України вітчизняних капіталів, які перебувають на рахунках банків західних країн. Які можливі варіанти повернення цих капіталів і використання їх для інвестування власного виробництва в Україні?
10. Фінансовий ринок України. Можливі варіанти шляхів прискорення розвитку фондового ринку і підвищення його ролі в регулюванні ринкових відносин.
11. Фінансовий механізм зовнішньоекономічної діяльності. У чому полягають негативні явища у здійсненні політики лібералізації зовнішньої торгівлі та її вплив на фінансове становище України? Можливі варіанти здійснення заходів щодо вдосконалення фінансового механізму зовнішньоекономічної діяльності для ефективнішого виконання ним функції із захисту вітчизняного виробництва .

12. Шляхи недопущення і подолання фінансових проблем у банківській системі України.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Предмет науки про фінанси. Суб'єкти й об'єкти фінансових відносин.
2. Характеристика фінансів як історичної категорії, передумови їх виникнення.
3. Фінанси як економічна категорія: визначення, ознаки, зв'язок з грошима. Фінансові категорії.
4. Зв'язок фінансів з іншими вартісними економічними категоріями (ціною, заробітною платою, кредитом).
5. Функції фінансів, їх зв'язок. Дискусійні питання щодо функцій фінансів.
6. Суспільне призначення фінансів та їх об'єктивна необхідність.
7. Вплив фінансів на суспільне виробництво (якісний і кількісний вплив, напрями впливу) та їх роль у ринковій економіці.
8. Сутність, склад і характеристика фінансової системи за її внутрішньою будовою.
9. Взаємозв'язок між сферами і ланками фінансових відносин.
10. Сутність, склад і характеристика фінансової системи за її організаційною структурою.
11. Органи управління та інституції фінансової системи: склад, функції і зв'язок зі сферами і ланками фінансової системи.
12. Поняття і завдання фінансової політики, її зв'язок з економічною політикою. Фінансова стратегія і фінансова тактика.
13. Характеристика типів фінансової політики.
14. Зміст напрямів фінансової політики. Характеристика сучасної фінансової політики України за її окремими напрямами.
15. Фінансова політика в умовах фінансової кризи. Стабілізація фінансового стану в Україні та шляхи її забезпечення.
16. Поняття фінансового механізму і його складові елементи. Зв'язок фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою.
17. Фінансові методи впливу на соціально-економічний розвиток держави.
18. Характеристика форм фінансового забезпечення розширеного відтворення.
19. Фінансове регулювання як підсистема фінансового механізму. Методи фінансового регулювання.
20. Фінансове планування: сутність, завдання, принципи і методи.
21. Зміст і призначення фінансового контролю, його об'єкти і суб'єкти. Функції суб'єктів фінансового контролю.
22. Характеристика видів, форм і методів фінансового контролю.
23. Система фінансових планів, їх характеристика.
24. Управління фінансами і його види. Об'єкти і суб'єкти управління.
25. Характеристика фінансових важелів та стимулів як складових фінансового механізму.
26. Фінансові показники. Фінансові норми і нормативи. Фінансові стимули.
27. Правове регламентування фінансових відносин та фінансової діяльності.
28. Сутність фінансів підприємств, їх функції та принципи організації.
29. Внутрішні та зовнішні фінансові відносини суб'єктів господарювання.
30. Порядок розподілу грошових надходжень від реалізації продукції, робіт і послуг.
31. Поняття фінансових ресурсів підприємств, характеристика їх складу.
32. Джерела формування фінансових ресурсів новостворюваних і функціонуючих підприємств.
33. Класифікація фінансових ресурсів.
34. Поняття доходів і витрат підприємства, їх класифікація.
35. Фінансові результати діяльності підприємств та макро- і мікроекономічні чинники, які їх визначають.
36. Особливості фінансів установ і організацій соціальної сфери.

37. Характеристика методів організації фінансової діяльності підприємств (принципи, мета, зміст і роль кожного методу).
38. Особливості організації і функціонування фінансів підприємств різних форм власності та видів діяльності.
39. Становлення і розвиток державних фінансів України.
40. Фінансові ресурси держави, їх склад і джерела формування.
41. Фінансові методи державного регулювання економіки.
42. Об'єктивна необхідність, сутність і функції податків.
43. Класифікація податків за різними ознаками. Характеристика податків, виділених у процесі їх класифікації.
44. Прямі і непрямі податки, їх сутність, переваги і недоліки.
45. Елементи системи оподаткування.
46. Взаємозв'язок між такими поняттями, як податки, податкова система і податкова політика.
47. Сутність і наукові принципи побудови податкової системи.
48. Податкова система України, її характеристика і принципи побудови.
49. Становлення та розвиток податкової системи України, її сучасний стан.
50. Економічний зміст, форма і матеріальне втілення бюджету. Відмінності бюджету від інших ланок фінансової системи.
51. Функції бюджету як економічної категорії.
52. Місце бюджету у розподілі вартості ВВП і шляхи його впливу на цей розподіл.
53. Державний бюджет як універсальний інструмент контролю і основний фінансовий план держави.
54. Роль бюджету у соціально-економічному розвитку держави.
55. Бюджетна система: поняття, склад, принципи побудови.
56. Ієрархічна будова бюджетної системи України. Бюджетний устрій, його сутність і основи.
57. Критерії розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи.
58. Міжбюджетні відносини і необхідність їх регулювання.
59. Міжбюджетні трансферти. Зміст кожного з їх видів і практика використання в Україні.
60. Бюджетна резолюція, її зміст і призначення.
61. Поняття бюджетного процесу і його етапи (зміст кожного, задіяні органи і їх функції).
62. Бюджетні права органів законодавчої і виконавчої влади (Верховна Рада України,
63. Президент, місцеві Ради народних депутатів, Кабінет Міністрів України, фінансові управління і відділи місцевих Рад).
64. Казначейська система виконання державного бюджету.
65. Економічна сутність бюджетних доходів і видатків, форми їх вияву і матеріального втілення.
66. Взаємозв'язок бюджетних доходів і видатків з державними доходами і видатками.
67. Роль доходів і видатків державного бюджету в соціально-економічному розвитку країни.
68. Фактори, які визначають склад бюджетних доходів і вибір джерел їх формування.
69. Фактори, які визначають склад і структуру видатків бюджету.
70. Класифікація бюджетних доходів.

КОМПЛЕКТ ТЕСТІВ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ЗАСВОЄННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТАМИ

1. Фінанси — це:

- а/ усі види доходів держави і підприємств;
- б/ еквівалент коштів;
- в/ економічні відносини, що складаються при утворенні, розподілі і використанні грошових фондів;
- г/ формування і використання засобів державного бюджету.

2. Об'єктами фінансових відносин є:

- а/ прибуток, податки, цінні папери;
- б/ валовий суспільний продукт і національний доход;
- в/ грошові доходи;
- г/ держава, підприємства, громадяни.

3. Суб'єктами фінансових відносин є:

- а/ національний доход і валовий суспільний продукт;
- б/ держава, підприємства, громадяни;
- в/ надходження від державних позик;
- г/ податки, цінні папери, валюта.

4. Термін "financia" виник:

- а/ у 1 ст. до н.е. у Греції;
- б/ у 9-11 ст. у Франції;
- в/ у 13-15 ст. в Італії;
- г/ у 5-4 ст. до н.е. у Китаї.

5. Виділити ознаки фінансів:

- а/ грошові відносини між суб'єктами;
- б/ рівноправність держави й інших суб'єктів фінансових відносин;
- в/ фінансові відносини носять фондовий характер;
- г/ необхідність створення фіскального апарату;
- д/ матеріальною основою існування і функціонування фінансів є не тільки гроші.

6. Фінансовий контроль включає:

- а/ контроль за дотриманням фінансово-господарського законодавства;
- б/ оцінку економічної ефективності фінансово-господарських операцій;
- в/ делегування відповідальності за окремими ділянками фінансової роботи;
- г/ оцінку доцільності зроблених витрат;
- д/ вироблення фінансової стратегії.

7. Виділити класифікаційні ознаки видів контролю:

- а/ час проведення;
- б/ суб'єкти;
- в/ планування;
- г/ сфери фінансової діяльності;
- д/ методи проведення;
- е/ аудиторський і відомчий.

8. Види внутрішньовідомчого контролю:

- а/ оперативний;
- б/ стратегічний;
- в/ аудиторський;
- г/ обов'язковий;
- д/ відомчий.

9. Державний фінансовий контроль включає:

- а/ розробку, затвердження і виконання бюджетів усіх рівнів і позабюджетних фондів;
- б/ контроль за фінансовою діяльністю державних підприємств, установ, банків;
- в/ вибір системи оплати праці;

г/ контроль недержавної сфери економіки;
д/ встановлення обов'язкового для всіх підприємств, організацій і посадових осіб порядку здійснення фінансової діяльності.

10. Попереджати можливі зловживання при одержанні і витрачання коштів покликаний певний вид контролю. Це:

а/ президентський;
б/ поточний;
в/ валютний;
г/ податковий;
д/ оперативний.

11. Фінансова система - це єдина система, тому що:

а/ вона базується на єдиному джерелі ресурсів усіх ланок;
б/ джерелом централізованих грошових фондів є національний доход;
в/ її функція - забезпечення певних темпів розвитку всіх галузей промисловості;
г/ фінансова система складається тільки з однієї ланки.

12. Найбільш динамічною частиною фінансової політики є:

а/ стратегія керування фінансами;
б/ тактика керування фінансами;
в/ фінансовий механізм;
г/ функціональна система керування.

13. Основоположником регулюючої фінансової політики є:

а/ А. Сміт;
б/ Д. Рікардо;
в/ Дж. Кейнс;
г/ Мальтус.

14. Виділити функціональні елементи керування фінансами:

а/ планування;
б/ кредитування;
в/ оперативне керування;
г/ контроль;
д/ вибір виду фінансового механізму.

15. Директивний фінансовий механізм включає такі інструменти:

а/ податки;
б/ державний кредит;
в/ форми і види грошових фондів підприємств;
г/ фінансове планування;
д/ організація бюджетного устрою;
е/ порядок використання фінансових ресурсів, що залишаються на підприємстві після сплати податків.

16. Принципи організації фінансів підприємств:

а/ самофінансування;
б/ матеріальна відповідальність;
в/ виплата дивідендів;
г/ цільове фінансування;
д/ забезпечення фінансовими ресурсами;
е/ нагляд;
ж/ господарська самостійність;
з/ екаутинг.

17. На рівні підприємств фінансові відносини охоплюють:

а/ відносини з іншими підприємствами й організаціями за постачаннями сировини і матеріалів;
б/ відносини між підрозділами усередині галузі;
в/ відносини між підприємствами і кредитною системою;
г/ відносини з дочірніми підприємствами;

д/ відносини між державою і населенням.

18. Державний кредит являє собою:

а/ відшкодування збитків підприємств за рахунок Державного бюджету;

б/ економічні відносини, що виникають між юридичними та фізичними особами з приводу розміщення серед них урядових цінних паперів;

в/ економічні відносини що виникають між державою та міжнародними фінансовими організаціями з приводу залучення коштів останніх.

19. Централізованими бюджетними фондами є:

а/ Пенсійний фонд;

б/ Інноваційний фонд;

г/ Фонд обов'язкового державного соціального страхування;

д/ Фонд сприяння зайнятості.

20. Фондовий ринок України включає:

а/ фінансовий ринок

б/ ринок капіталів;

в/ ринок цінних паперів;

г/ всі відповіді вірні.

21. Прибуток підприємства за звітний період визначається як:

а/ виторг від реалізації продукції за винятком ПДВ і собівартості продукції;

б/ сума скоректованого валового доходу, зменшена на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань;

в/ сума скоректованого валового доходу, зменшена на суму валових витрат;

г/ сума валового доходу, зменшена на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань.

22. Сутність податку на додаткову вартість (ПДВ) полягає ось у чому:

а/ ПДВ є прямим податком, що сплачується в бюджет за ставкою 20% вартості товару;

б/ ПДВ є непрямим податком, що включається в ціну товару і сплачується в бюджет продавцем товару;

в/ ПДВ є прямим податком, який сплачується в бюджет покупцями товару

г/ ПДВ є непрямим податком, що включається в ціну товару і сплачується в бюджет покупцями товару.

23. Акцизним збором обкладаються:

а/ обороти від реалізації зроблених в Україні підакцизних товарів шляхом їхнього продажу;

б/ митна вартість імпортованих товарів, придбаних за іноземну валюту;

в/ обороти від реалізації товарів на митній території України;

г/ обороти від реалізації товарів як на митній території України, так і за її межами.

24. Державний збір - грошовий збір, стягнутий державними органами при виконанні ними визначених функцій в інтересах фізичних і юридичних осіб:

а/ за позовними заявами;

б/ за операціями з цінними паперами;

в/ за здійснення нотаріальних дій;

г/ при підписанні угод між підприємствами.

225. Об'єктом плати за землю є:

а/ сільськогосподарські угіддя;

б/ землі для потреб промисловості;

в/ заповідники;

г/ земельні ділянки, надані громадянам для ведення особистого підсобного господарства.

26. Пені, штрафи, неустойки стягуються:

а/ при порушенні договірних зобов'язань;

б/ при недотриманні економічно обґрунтованих пропорцій у розподілі чистого прибутку;

в/ при несвоєчасному поверненні позичок;

г/ при порушенні податкового законодавства;

д/ при порушенні принципу самофінансування.

27. Надходження коштів від інвестиційної діяльності забезпечується за рахунок:

- а/ дивідендів від довгострокових фінансових інвестицій;
- б/ довгострокових фінансових вкладень;
- в/ надходження від продажу й оплати векселів;
- г/ короткострокових кредитів.

28. Відтік коштів від фінансової діяльності забезпечується за рахунок:

- а/ погашення короткострокових кредитів;
- б/ оплати векселів;
- в/цільового фінансування;
- г/довгострокових фінансових вкладень.

29. Відтік коштів від інвестиційної діяльності забезпечується за рахунок:

- а/ погашення довгострокових кредитів;
- б/ капітальних вкладень на розвиток виробництва;
- в/ погашення кредиторської заборгованості;
- г/ довгострокових фінансових вкладень;
- д/ продажу нематеріальних активів.

30. Приплив коштів за рахунок фінансової діяльності здійснюється за рахунок:

- а/ виплати дивідендів;
- б/ продажу основних засобів;
- в/ надходжень від продажу й оплати векселів;
- г/ цільового фінансування;
- д/ довгострокових кредитів.

31. Напрямки діяльності, що визначають довгострокову і середньострокову перспективу використання фінансів - це:

- а/ тактика керування фінансами;
- б/ організація фінансових відносин;
- в/ стратегія керування фінансами;
- г/ фінансові інструменти.

32. Невтручання держави в економіку - це основна риса певного типу фінансової політики, а саме:

- а/ класичного;
- б/ регулюючого;
- в/ планово-директивного.

33. Вибрати правильні висловлення:

- а/ основою фінансової системи служать фінанси підприємств;
- б/ фінансова система не має єдиного джерела ресурсів усіх ланок;
- в/ фінанси суб'єктів, що хазяюють, включають фінансові ресурси державних і колективних суб'єктів;
- г/ фінанси мають дві функції: розподільну і контрольну;
- д/ фінансисти виділяють не одну концепцію відносно "роботи", що виконується фінансами.

34. Серед достоїнств класичного типу фінансової політики варто виділити:

- а/ стимулювання державних витрат;
- б/ ефективність податків з погляду механізму їхнього стягування;
- в/ простоту системи керування фінансами;
- г/ багатоцільове регулювання економіки з боку держави.

35. Серед особливостей фінансового механізму регулюючого типу фінансової політики виділяють:

- а/ стимулювання державних витрат, за рахунок яких формується додатковий попит;
- б/ законодавче закріплення прибуткового податку по прогресивних ставках з метою вилучення доходів, що використовуються у вигляді заощаджень;
- в/ обмеження державних витрат;
- г/ вилучення невикористаних відповідно до державного плану фінансових ресурсів підприємств.

36. Прибуток підприємства за звітний період визначається як:

- а/ виторг від реалізації продукції за винятком ПДВ і собівартості продукції;
- б/ сума скоректованого валового доходу, зменшена на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань;
- в/ сума скоригованого валового доходу, зменшена на суму валових витрат;
- г/ сума валового доходу, зменшена на суму валових витрат та амортизаційних відрахувань.

37. Сутність податку на додаткову вартість (ПДВ) полягає ось у чому:

- а/ ПДВ є прямим податком, що сплачується в бюджет за ставкою 20% вартості товару;
- б/ ПДВ є непрямим податком, що включається в ціну товару і сплачується в бюджет продавцем товару;
- в/ ПДВ є прямим податком, який сплачується в бюджет покупцями товару;
- г/ ПДВ є непрямим податком, що включається в ціну товару і сплачується в бюджет покупцями товару.

38. Акцизним збором обкладаються:

- а/ обороти від реалізації зроблених в Україні підакцизних товарів шляхом їхнього продажу;
- б/ митна вартість імпортованих товарів, придбаних за іноземну валюту;
- в/ обороти від реалізації товарів на митній території України;
- г/ обороти від реалізації товарів як на митній території України, так і за її межами.

39. Державний збір - грошовий збір, стягнутий державними органами при виконанні ними визначених функцій в інтересах фізичних і юридичних осіб:

- а/ за позовними заявами;
- б/ за операціями з цінними паперами;
- в/ за здійснення нотаріальних дій;
- г/ при підписанні угод між підприємствами.

40. Об'єктом плати за землю є:

- а/ сільськогосподарські угіддя;
- б/ землі для потреб промисловості;
- в/ заповідники;
- г/ земельні ділянки, надані громадянам для ведення особистого підсобного господарства.

41. Спочатку термін "financia" означав:

- а/ систему грошових відносин між державою і населенням;
- б/ грошовий платіж;
- в/ фонд коштів;
- г/ податкові надходження в бюджет.

42. Посилення ролі фінансів у ринковій економіці виражається так:

- а/ ускладнення взаємозв'язку між суб'єктами, що хазяюють;
- б/ фінанси перестають бути самостійною сферою грошових відносин;
- в/ гроші, виконуючи функцію обігу, стають капіталом;
- г/ зниження ролі фінансів на мікрорівні і збільшення їхнього значення на макрорівні.

43. Виділити передумови виникнення фінансів:

- а/ глава держави (монарх) став одноосібно розпоряджатися загальнодержавним фондом коштів;
- б/ відторгнення монарха від керування скарбницею внаслідок революційних перетворень;
- в/ виникли системи державних доходів і витрат;
- г/ збори в бюджет здійснювалися у вигляді натуральних податей.

44. Системний характер формування і виконання бюджету означає:

- а/ визначений склад і сума державних доходів і витрат;
- б/ визначений склад і структура державних доходів і витрат, а також їхнє законодавче закріплення;
- в/ законодавче закріплення порядку надходження податків у бюджет;
- г/ основні групи видаткової частини бюджету практично не мінялися протягом тривалого часу.

45. Перший етап розвитку фінансів характеризується нерозвиненістю фінансів. Для нього властиві такі риси:

- а/ основна маса коштів витрачалася на військові цілі;

- б/ обмежена кількість фінансових відносин;
- в/ високий ступінь впливу фінансів на економіку;
- г/ вузькість фінансової системи;

46. Фінансовий контроль за діяльністю підприємств включає контроль з боку:

- а/ держави;
- б/ посередницьких фірм;
- в/ трастових компаній;
- г/ кредитних установ;
- д/ акціонерів;
- е/ економічних служб підприємства.

47. Органи виконавчої влади України, що здійснюють фінансовий контроль:

- а/ Адміністрація Президента України;
- б/ Кабінет Міністрів України;
- в/ Національний Банк України;
- г/ аудиторські фірми;
- д/ Контрольно-ревізійне управління.

48. За формою проведення фінансовий контроль буває:

- а/ обов'язковим;
- б/ попереднім;
- в/ ініціативним;
- г/ оперативним;
- д/ бюджетним.

49. За методом проведення виділяють такі види контролю:

- а/ аудиторський;
- б/ кредитний;
- в/ ревізія;
- г/ нагляд;
- д/ поточний;
- е/ обстеження.

50. За сферою фінансової діяльності виділяють такі види контролю:

- а/ оперативний;
- б/ страховий;
- в/ податковий;
- г/ валютний;
- д/ стратегічний;

Приклад екзаменаційного білету

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
ОС бакалавр Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»	Кафедра Фінансів <hr style="width: 80%; margin: 5px auto;"/> 2019-2020 навч. рік	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1__ з дисципліни Фінанси	Затверджую Зав. кафедри <hr style="width: 80%; margin: 5px auto;"/> (підпис) Давиденко Н.М. (ПІБ) <hr style="width: 80%; margin: 5px auto;"/> 2019р.
<i>Екзаменаційні запитання</i>			
1. Сутність фінансів. Суб'єкти й об'єкти фінансових відносин.			
2. Міжнародний валютний фонд та його діяльність.			
<i>Тестові завдання різних типів</i>			
1. Виникнення поняття фінансів відноситься до: а) 18-го сторіччя; б) 12-го сторіччя; в) 15-го сторіччя; г) 19-го сторіччя; д) відповіді а), в) правильні.			
2. Основною фінансовою інституцією у сфері грошово-кредитного ринку країни є: а) Головне контрольно-ревізійне управління України; б) Міжбанківська валютна біржа; в) Державна податкова адміністрація; г) Національний банк України д) відповіді а), в) правильні.			
3. Вставте пропущений термін: - фонди фінансових ресурсів, створені державою з метою задоволення соціальних та економічних потреб населення, витрат на розширене виробництво, розвитку науково-технічного потенціалу держави тощо.			
4. Секвестр державного бюджету – це: а) перевищення видатків державного бюджету над його доходами; б) пропорційні зниження державних витрат за всіма статтями бюджету, крім захищених, протягом часу, що залишається до закінчення поточного бюджетного року; в) збільшення доходів державного бюджету шляхом підвищення ставок оподаткування; г) збільшення доходів державного бюджету за рахунок розширення бази оподаткування.			
5. За тривалістю дії розрізняють такі фінансові плани: 1,2,3. Який період часу відноситься до кожного з них?			
1. Перспективні 2. Поточні 3. Оперативні		А. Складаються на один рік Б. Складаються на квартал, місяць В. На період понад один рік	
6. Яка з міжнародних організацій має власні доходи бюджету: а) Організація Об'єднаних Націй; б) Міжнародний валютний фонд; в) Європейський Союз; г) Група Світового банку.			
7. Вставте визначення. Довготривалий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, який передбачає вирішення великомасштабних завдань - _____.			
8. Дефіцит державного бюджету – це: а) зростання цін та знецінення національної валюти ; б) перевищення доходної частини бюджету над видатковою;			

<p>в) перевищення видаткової частини бюджету над доходною; г) пропорційне скорочення статей державного бюджету. д) відповіді а), в) правильні.</p>
<p>9. Оформлення державних позик здійснюється такими видами цінних паперів: а) акціями; б) облігаціями; в) казначейськими зобов'язаннями; г) ощадними сертифікатами.</p>
<p>10. Страховий ринок - це: а) купівля-продаж страхових цінних паперів; б) сукупність страхових компаній і послуг, що надаються ними; в) діяльність страхових агентів, які діють від імені і за дорученням страховика.</p>

8. Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод: викладач організує сприймання та усвідомлення учнями інформації, а учні здійснюють сприймання (рецепцію), осмислення і запам'ятовування її;

— репродуктивний: викладач дає завдання, у процесі виконання якого учні здобувають уміння застосовувати знання за зразком;

— проблемного виконання: викладач формулює проблему і вирішує її, учні стежать за ходом творчого пошуку (учням подається своєрідний еталон творчого мислення);

— частково-пошуковий (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють учні під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності учнів);

— дослідницький: викладач ставить перед учнями проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

— інформаційно-повідомляючий метод викладання і виконавчий метод учіння. Передбачають викладання навчального матеріалу без докладного пояснення, узагальнення й систематизації, а учні — заучують його без достатнього аналізу та осмислення;

— пояснювальний метод викладання і репродуктивний метод учіння. Викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння учнями (учні засвоюють матеріал на рівні розуміння і запам'ятовування);

— інструктивно-практичний метод викладання і продуктивно-практичний метод учіння. Викладач інструктує учнів словесними, наочними або практичними способами, як виконувати певні практичні дії; учні за допомогою вправ відшліфовують різні уміння і навички;

— пояснювально-спонукальний метод викладання і частково-пошуковий метод учіння. Викладач частину навчального матеріалу подає в готовому вигляді, іншу частину — через проблемні завдання; учні засвоюють навчальний матеріал як за допомогою репродуктивного, так і творчого, дослідницького методу;

— спонукальний метод навчання і пошуковий метод учіння. Викладач ставить перед учнями проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність; учні самостійно здобувають і засвоюють нові знання в основному без допомоги викладача.

9. Форми контролю

Формами контролю знань студентів є поточний контроль, проміжна атестація та підсумковий контроль.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. Поточний контроль може здійснюватися шляхом усного та письмового опитування, підготовки доповідей, рефератів.

Проміжна атестація має на меті визначити сукупність знань студента з дисципліни по завершенню певного етапу вивчення дисципліни (модуля) і проводиться у формі контрольних завдань, тестування або контрольного опитування.

Підсумковий контроль проводиться в кінці семестру для визначення обсягу знань студента по закінченню вивчення курсу і здійснюється у формі іспиту (заліку).

10. Розподіл балів, які отримують студенти

1. Відповідно до Положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України», затвердженого ректором університету 27.02.2019 р., рейтинг студента з навчальної роботи $R_{НР}$ стосовно вивчення

певної дисципліни визначається за формулою:

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} \cdot K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)}_{ЗМ} \cdot K^{(n)}_{ЗМ})}{K_{ДИС}}$$

де, $R^{(1)}_{ЗМ}, \dots, R^{(n)}_{ЗМ}$ – рейтингові оцінки змістових модулів за 100- бальною шкалою;

n – кількість змістових модулів;

$K^{(1)}_{ЗМ}, \dots, K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для відповідного змістового модуля;

$K_{ДИС} = K^{(1)}_{ЗМ} + \dots + K^{(n)}_{ЗМ}$ – кількість кредитів ECTS, передбачених робочим навчальним планом для дисципліни у поточному семестрі.

Наведену формулу можна спростити, якщо прийняти $K^{(1)}_{ЗМ} = \dots = K^{(n)}_{ЗМ}$. Тоді вона буде мати вигляд:

$$R_{НР} = \frac{0,7 \cdot (R^{(1)}_{ЗМ} + \dots + R^{(n)}_{ЗМ})}{n}$$

2. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно Положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 27.02.2019 р. протокол № 7. Рейтинг здобувача вищої освіти із засвоєння дисципліни у балах переводиться у національні оцінки згідно з табл. 1.

Таблиця 1. Співвідношення між національними оцінками і рейтингом здобувача вищої освіти

Оцінка національна	Рейтинг здобувача вищої освіти, бали
Відмінно	90 - 100
Добре	74 - 89
Задовільно	60 - 73
Незадовільно	0 - 59

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни $R_{ДИС}$ (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи $R_{НР}$ (до 70 балів): $R_{ДИС} = R_{НР} + R_{АТ}$.

11. Методичне забезпечення

1. Методичні рекомендації та завдання для самостійного вивчення дисципліни «Фінанси» для студентів напряму спеціальностей 076 «Облік і оподаткування»,

12. Рекомендована література

Базова

1. Давиденко Н. М., Данилевська-Жугунісова О.Є. Підручник Фінанси. К.:ТОВ ЦП Компринт, 2014. 544с.
2. Фінанси: курс для фінансистів. Навч. посібник / за ред. В. І. Оспіщева, К.: Знання, 2008. 562 с.
3. Фінанси: курс для фінансистів. Підручник / за ред. П. Ю. Буряка, О. Б. Жихор К.: Знання, 2010. 528 с.
4. Говорушко Т.А.Фінанси для фінансистів: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2013. 612с.
5. Худолій Л. М. Теорія фінансів. К.: Вид-во Європейського ун-ту, 2003. 252 с.
6. Фінанси. Підручник / за ред..С. І. Юрія і В. М. Федосова. 2008. 611 с.
7. Фінанси. Підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій, та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 720 с.

Допоміжна література

8. Василик О.Д. Теорія фінансів.: К, 2010.
9. Фінанси сільськогосподарських підприємств (посібник з питань фінансових відносин у ринкових умовах) / за ред. М. Я. Дем'яненка. К.: ІАЕ, 2001. 604 с.
10. Данілов О.Д., Серебрянський Д.М. Фінанси у запитаннях і відповідях, К.: 2016. 528с.
11. Грушко В.І., Наконечна О.С., Чумаченко О.Г. Національні фінанси: Підручник. – К. : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 660 с.
12. Кравчук Н.Я., Пруський О.С., Колісник О.Я. Міжнародні фінанси : Навчально-методичний посібник. У 2-х частинах. Частина 1. – Тернопіль : Vector, 2011. – 320 с.
13. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 232 с.
14. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996. №18 зі змінами і доповненнями.
15. Закон України “Банки і банківську діяльність” від 20.03.2001 зі змінами і доповненнями// Закони України .К: 1996. Т. 1.
16. Закон України ”Про цінні папери і фондову біржу” від 18.06.91 №1201-ХІІ/Відомості Верховної Ради України. 1998 № 16.
17. Податковий кодекс України від 2грудня 2010 р. К.:” Юридичний світ“ 2011.-576с.
18. Бюджетний Кодекс України
19. Залетов О.М. Убезпечення життя: Монографія. К.: Міжнар. агенція"Бізон", 2006. 688 с.
20. Страхування: навч. посіб. / Т.А. Говорушко, В.М. Стецюк; за ред. Т.А. Говорушко. – К.: – Львів: «Магнолія 2006», 2014. – 328 с.
21. Страховий ринок: сучасні виклики в умовах глобалізації : V Міжнар.науковопрактичн. семінар, 1819 травня 2017 р. м. Львів [матеріали] /; За ред. Сич О.А.: – Львів: ЛНУ, 2017. –194с.
22. Ротова Т. А., Руденко Л. С. Страхування: Навч. посіб. К.: КДТЕУ, 2002. 400 с.
23. Шумелда Я. Страхування: Навч. посіб. для студ. екон. спец. Т.: Джура, 2014. 280 с.
24. Господарський кодекс України. К.: Київ, правда, 2010. 194 с.
25. Закон України "Про об'єднання громадян" Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34.
26. Закон України "Про страхування" Відомості Верховної Ради України, 2002. №7.
27. Зятковський І.В. Фінанси суб'єктів господарювання в умовах інститут-ціональних перетворень: Монографія. Т.: Екон. думка, 2006. 388 с.
28. Зятковський І.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч, посіб. Т.: Екон. думка, 2003. 356 с.

29. Зятковський І.В. Фінансове оздоровлення підприємств: теорія і практика: Монографія. Т.: Екон. думка, 2003. 344 с.
30. Фінанси підприємств: Навч. посіб. К.: Центр навч. л-ри, 2004. 460с.

13. Інформаційні ресурси

Інтернет-ресурси:

- Верховна Рада України **URL: <http://www.rada.gov.ua.ru>;**
- Міністерство фінансів України **URL: <http://www.minfin.com.ua>;**
- Кабінет Міністрів України **URL: <http://www.kmu.gov.ua>;**
- НБУ **URL: <http://www.bank.gov.ua/>;**
- Ліга страховиків України **URL: <http://www.uainsur.com/>;**
- Пенсійний фонд України **URL: <http://www.pfu.gov.ua/>;**
- <https://elearn.nubip.edu.ua/course/view.php?id=1896>